

Motion till riksdagen

1987/88:L502

av Jörn Svensson (vpk)

om införande av friköpsrätt till s. k. historiska arrenden

Frågan om friköpsrätt för arrendatorer har under senare år gång på gång aktualiserats – ute på fältet och i riksdagen. Frågan har ännu inte fått sin lösning.

Orsaken är, att saken förhalats av såväl gods- och jordägarintressena som statsmakterna.

Arrende- och friköpsfrågan har en speciell historisk bakgrund i Sverige. Adel, kyrka och krona behöll i Sverige mycket av sin gamla position i jordägandet långt fram i tiden. Skatteköpen modifierade detta i viss mån, men det skedde genom en urvalsprocess ur vilken det ofrälse godsägandet fick tillskott och där frälsebygdernas maktförhållanden aldrig rubbades. Gods och andra storjordbruk gynnades på många håll av skiftesprocessens former, eftersom dessa ofta gick ut över landbönder och andra icke-självägande. Arrendatorsklassen fick i stället nya tillskott under 1800-talets befolkningsökning. Ägandesystemet gjorde att jordhungern, trots nyodlingen, inte kunde tillfredsställas utan tog sig uttryck i torpbildning.

Sverige genomgick aldrig någon jordreform av mer genomgripande slag, som t. ex. fideikommissens reducering i Danmark, jordreformer i Baltikum efter 1918 eller den finska "torparfrigörelsen". Sverige är det land i Europa, som historiskt mest påminner om junkrarnas gamla Preussen, då det gäller dessa förhållanden. Jordhungern blev bl. a. av detta skäl en av de starkaste drivkrafterna bakom den ovanligt stora emigrationen.

Problemet uppmärksammades av 1908 års emigrationsutredning. Det ledde småningom till att ministären Edén-Branting 1919 införde en villkorad friköpsrätt – ensittarlagen. Vad den första regeringen med socialdemokratiskt deltagande införde, avskaffades 48 år senare av den dåvarande socialdemokratiska regeringen. Motivet var att man ville gynna bolag och storjordbruk utifrån den syn som då dominerade jordbruks- och skogspolitiken. Ensittarlagen utlöpte efter en tioårig övergångstid 1977.

Sedan dess har aktiva arrendatorer arbetat för en ny friköpsrätt, en rörelse som varit särskilt markerad i godsbygderna med deras alltjämt kvardröjande feodala traditioner och maktförhållanden. Friköpsfrågan är också väsentligen en fråga för s. k. historiska arrenden.

Argumenten för friköpsrätten är mångfaldiga! Miljö- och livsmedelspolitiken har tagit en delvis ny riktning, som är gynnsammare gentemot mindre jordbruksenheter. Att behålla underlag och lokal livsmedelsproduktion i

olika bygder uppfattas i dag som ett intresse. Den sociala underlägsenhet och osäkerhet som följer av att bedriva jordbruk på 5-årsarrenden.

Försök från landets lagstiftare att förbättra arrendatorernas villkor har väsentligen strandat på de stora jordägarnas lokala maktpositioner och trakasserier samt på arrendenämndernas svaghet och benägenhet att vara mjuka mot jordägarna.

Det kanske mest stötande har emellertid varit frågans behandling i riksdag och regering. Arrendelagsutredningen gick, vägled av jordägarintresset, emot friköpstanken. Regeringen tog därefter inga initiativ. Sedan ett flertal motioner i saken väckts i riksdagen, tillsatte regeringen ytterligare en utredning – friköpsutredningen. Häri låg naturligtvis ett försök att förhala hela frågan. Utredningens sammansättning var från början designerad för en avvisande hållning, vilket såväl regeringen som alla andra i saken intresserade förstod. En ledamot i utredningen, riksdagsman Owe Andréasson (s), reserverade sig för friköpsrätt. På den punkten står frågan i dag – efter ett årtiondes meningslösa byråkratiska slingerbultar.

Nu måste äntligen något göras! Sveriges godsarrendatorer har väntat i 100 år på att deras rättsställning skall genomgripande förändras och social rättvisa skipas. De har anspråk på att få en rimlig trygghet i näring och boende. En civiliserad statsmakt borde självklart ställa sig på deras sida och inte på godsherrarnas. Principen skall vara: Jorden åt den som brukar den.

En friköpsrätt för historiska arrenden, avseende jord och tomt- resp. bostadsfastighet bör nu införas.

Regeringen bör utifrån reservationen i friköpsutredningen och efter samråd med de aktiva arrendatorsföreningarna i landet utarbeta ett lagförslag som föreläggs riksdagen.

Hemställen

Med hänvisning till det anförda hemställs

att riksdagen hos regeringen begär förslag till lag om friköpsrätt för s. k. historiska arrenden.

Stockholm den 19 januari 1988

Jörn Svensson (vpk)